

Вагомий внесок у вітчизняне безпекознавство

A weighty contribution to the domestic science of security

Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія у 2 томах. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 831 с.; Т. 2: Безпека фінансових інститутів. – 715 с.

Безпека є предметом досліджень правників, політиків, економістів, соціологів, філософів, психологів, учених з природознавчих і технічних наук. У переліку наукових спеціальностей в Україні є також спеціальність 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). Мабуть, немає нині галузі знань, у якій питання безпеки, дослідження самого її феномену не займали б певне, часом досить значне місце.

Проте досі в економічній літературі немає комплексного дослідження проблеми формування системи економічної безпеки загалом і фінансової безпеки зокрема, усталеного понятійного апарату, узагальнюючих оцінок ступеня ризику, реальних збитків, завданих безпеці країни, всебічного переліку індикаторів економічної і фінансової безпеки. В існуючих наукових розробках виділяються ті чи інші риси, які визначають систему умов, критеріїв і показників, організаційних форм і механізмів захисту від наявних і потенційних викликів та загроз у цій сфері. Водночас майже відсутній аналіз взаємозв'язку й взаємозумовленості економічної і фінансової безпеки та системи національних інтересів. Така ситуація ускладнює виявлення як єдиного методологічного підходу, так і зведення воедино всіх аспектів проблеми, які в підсумку можна було б викласти у цілісній концепції та стратегії економічної і фінансової безпеки. Крім того, жодна з наукових установ цю проблематику систематично не вивчає.

Ось чому особливо актуальним є комплексне дослідження безпекової проблематики у монографії “Філософія безпеки”, написаній заслуженим економістом України, доктором економічних наук, професором О.І.Барановським, яка нещодавно вийшла друком в Університеті банківської справи Національного банку України. Рецензована монографія, котра є результатом багатолітніх досліджень автора в сфері безпекознавства, складається з двох томів: том 1 “Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів” (1–8 розділи) і том 2 “Безпека фінансових інститутів” (9–13 розділи).

У розділі “Світоглядні засади безпеки” увага читачів акцентується на основах філософії безпеки як наріжному напрямку розвитку наукових досліджень безпекової проблематики. Безумовний науковий інтерес становить наведена автором еволюція філософського, соціологічного і релігійного сприйняття безпеки. Значне місце відведено дослідженню культурологічного і психологічного аспектів безпеки. Таке різноаспектне і водночас комплексне висвітлення проблем безпеки представлено у вітчизняній літературі вперше.

Розділ “Сутнісні характеристики безпеки економічних агентів” дає змогу всебічно поглянути на складну і мінливу природу безпеки як такої та її основні прояви й

сутність економічної безпеки, детально усвідомити особливості її основних різновидів. Зокрема автор розкриває специфіку особистісної безпеки, безпеки людства і суспільства, держави, національної і міжнародної безпеки. Особливу увагу приділено характеристиці економічної безпеки на мікро-, мезо- (у галузевому і регіонально-

му зрізах), макро-, мета- і мегарівнях, а також виявленню особливостей таких її різновидів, як енергетична, екологічна, продовольча і демографічна.

У розділі “Теоретико-методологічні засади фінансової безпеки” розглянуто теоретичні основи формування системи фінансової безпеки та її індикатори, які можуть використовуватися на різних рівнях управління. Визначено місце і роль фінансової безпеки в системі економічної безпеки. Розглянуто фінансову безпеку громадян, домашніх господарств, населення загалом, підприємців, підприємств, організацій, установ, підприємництва, галузей господарського комплексу, регіонів, секторів економіки, держави, міждержавних утворень, а також світового співтовариства. Наведено класифікацію видів фінансової безпеки, склад її елементів, основні виклики і загрози їй. Значну увагу приділено виявленню особливостей монетарної, бюджетної, податкової, митної, валютної, інвестиційної, інфляційної, цінової та боргової безпеки, а також безпеки банківської системи, страхового і фондового ринків.

Розділ “Грошовий обіг та інфляційні процеси: безпечний вимір” дає читачеві чітке уявлення про вимір безпеки грошового обігу, оцінку безпеки інфляційних процесів, стан грошової маси в нашій країні, проблеми, які супроводжують грошовий обіг, і вплив інфляції на соціально-економічний розвиток держави, а також шляхи забезпечення зазначених різновидів фінансової безпеки.

У розділі “Безпека валютного ринку” роз'яснюється

поняття “валютна безпека”, зокрема держави, банків і громадян; аналізується функціонування зарубіжного та вітчизняного валютних ринків, окреслюються проблеми, пов’язані з безпечністю валютного обігу в Україні. Увазі читачів пропонуються цікаві погляди на курсоутворення, дотримання національних економік, валютні резерви, валютні ризики та кризи.

Розділ “Бюджетна безпека: питання теорії та практики” містить розгорнутий аналіз існуючого стану процесу бюджетотворення і характеристики негативних чинників, які на нього впливають. У ньому також автор пропонує конкретні шляхи розв’язання бюджетних проблем.

Про проблеми накопичення державою внутрішньої та зовнішньої заборгованості, інструментарій, який дає змогу оцінити їх рівні, йдеться в розділі “Внутрішня та зовнішня заборгованість держави: рівні безпеки”. Зацікавленість викликає характеристика сукупного державного боргу країн світу, виявлення сутності та елементів боргової безпеки, підходи автора до обчислення загального обсягу зовнішнього боргу України і внутрішнього державного боргу.

Тих, хто цікавиться проблемами підвищення внутрішньої і зовнішньої інвестиційної активності, поліпшення інвестиційного клімату для залучення вітчизняних та іноземних коштів в українську економіку, безумовно, зацікавить розділ “Інвестиційна складова фінансової безпеки”. Зокрема, увазі читачів пропонуються нові підходи до визначення безпечного рівня інвестиційної діяльності.

В розділі “Теоретико-методологічні засади безпеки в банківській сфері” пропонується аналіз безпеки на різних рівнях: окремого комерційного банку, центрального банку, банківського сектору в цілому. Розглядаються специфічні особливості формування системи безпеки на мезорівні не лише в галузевому, а й у територіальному аспекті, а також на метарівні (ринок банківських послуг економічних і валютних союзів) і мегарівні (світовий ринок банківських послуг).

У розділі “Банківська система: безпека функціонування” міститься всебічна характеристика банківського сектору, яка включає аналіз його структури, активів і пасивів, практики надання вітчизняними банками кредитів і залучення ними депозитів тощо. Фінансова безпека банків оцінюється як з точки зору наслідків їх діяльності для країни загалом та окремих клієнтів і контрагентів, так і з точки зору недопущення явних і потенційних загроз фінансовому стану банківської системи. У розділі розглянуто різні складові банківської безпеки: фінансову, інформаційну, кадрову, безпеку розрахунково-платіжних операцій тощо.

Поняття “банківська криза” розглянуто в розділі “Кризові явища в банківській сфері”. Читач має змогу поглибити свої знання в галузі ризикології, зокрема стосовно ризиків у банківській діяльності. Чільне місце в розділі відведено характеристиці проблемних і слабких банківських установ, параметрам, які свідчать про віднесення банків до зазначених категорій, а також підходам до управління різного роду банківськими ризиками і заходам із підтримання фінансової стабільності.

У розділі “Фінансова безпека страхового ринку” увагу читача привертають питання, пов’язані зі страховим шахрайством, а також ризиками, що виникають у страховому бізнесі. Автор пропонує дієві інструменти щодо дотримання безпечного рівня функціонування страхового ринку.

У розділі “Безпечний розвиток фондового ринку” окреслюються проблеми формування і безпеки вітчизняного ринку корпоративних цінних паперів, ринку облігацій внутрішньої державної позики.

Зауважимо, що кожен із представлених розділів є самодостатнім і може розглядатися як закінчений науковий матеріал, однак монографія є цілісним фундаментальним науковим дослідженням важливою для України проблеми, базується на величезному бібліографічному та фактологічному матеріалі і вражає своїми розмірами. У ній містяться значущі пропозиції як з точки зору теорії, так і практики формування системи економічної і фінансової безпеки в нашій державі. Викладення матеріалу характеризується логічністю побудови структури монографії, чіткістю й аргументованістю визначень, численними посиланнями на зарубіжний досвід. Сприйняттю викладеного матеріалу суттєво сприяють статистичні дані та графічні ілюстрації.

Монографія вигідно вирізняється тим, що в ній проведено всебічний аналіз величезного масиву даних щодо фактичного стану реального сектору національної економіки, грошового обігу, інфляційних процесів, формування й використання валютних ресурсів, вітчизняних капіталовкладень та іноземних інвестицій, внутрішніх і зовнішніх державних запозичень, активів і пасивів системи комерційних банків, страхових компаній, професійних учасників фондового ринку. Неабияку зацікавленість викликає і визначення автором системи індикаторів економічної та фінансової безпеки громадян, домашніх господарств, підприємств, організацій, установ, регіонів, галузей і держави. Майже в усіх розділах монографії наведені індикатори доповнено конкретними розрахунками, які характеризують рівень того чи іншого аспекту економічної і фінансової безпеки в Україні.

Автору вдалося виявити “больові точки” фінансової безпеки держави і запропонувати шляхи розв’язання проблем у цій сфері.

Слід зазначити, що монографія О.І.Барановського не має аналогів в Україні і відкриває новий перспективний напрям для наукових досліджень. Майже всі з проаналізованих проблемних питань будуть актуальними і в найближчій перспективі, а тому можуть слугувати предметом подальшого наукового опрацювання і конкретизації.

Монографія буде корисною для працівників державних структур, підприємств, організацій і установ, причетних до реального сектору та фінансово-кредитної сфери національної економіки, фахівців і науковців у галузі економіки, фінансів і безпекознавства, викладачів, аспірантів, докторантів і студентів вищих навчальних закладів, усіх, хто поглиблено цікавиться проблемами національної безпеки.

**Олександр Власюк,
Oleksandr Vlasjuk,**

*заслужений діяч науки і техніки України, доктор економічних наук,
професор, член-кореспондент НАН України,
перший заступник директора
Національного інституту стратегічних досліджень
при Президентові України.
Honored Scientist and Technician of Ukraine, Sc.D. (Economics),
Professor, Corresponding Member of the National Academy
of Sciences of Ukraine,
First Deputy Director of the National Institute for Strategic Studies
under the President of Ukraine.*